

**UNIVERSITATEA BABES-BOLYAI
ȘCOALA DOCTORALĂ STUDII DE POPULAȚIE ȘI
ISTORIE A MINORITĂȚILOR**

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Patrimoniul cultural material și imaterial în comunitățile de romi

Profil educațional și identitate colectivă. Meșteșugurile romilor din județul Cluj

Drd. Marius Lakatos-Iancu

Coordonator științific: CS I dr. Tudor SĂLĂGEAN

Cluj-Napoca 2024

CUPRINS

Introducere.....	1
CAPITOLUL I – Teorii introductive privind metodologia cercetării.....	25
1.1. Considerații privind etica și relevanța metodelor de cercetare folosite.....	25
1.2. Analiza de conținut a cercetării.....	26
1.2.1. Analiza SWOT.....	27
1.3. Analiza cantitativă.....	31
1.3.1. Chestionarul.....	31
1.4. Analiza calitativă a cercetării.....	35
1.4.1. Observația participativă.....	36
1.4.2. Interviu.....	54
1.5. Obiectivele cercetării.....	60
1.1. Ipotezele cercetării.....	62
1.2. Concluzii.....	64
CAPITOLUL II – Romii din spațiul românesc-Coordonatele unei evoluții istorice..	96
2.1. Originea romilor.....	96
3.2. Romii – primele atestări documentare pe teritoriul românesc.....	99
CAPITOLUL III – Romii din România și provocările istoriei contemporane.....	102
3.1. Politici culturale în România Interbelică.....	102
3.2. Reprezentarea romilor în perioada interbelică (1918-1939).....	103
3.4. Recensăminte – Numărul și caracteristicile demografice ale populației rome în perioada interbelică.....	104
3.5. Romii în România Mare - recensământul României 1930.....	106
3.6. Romii în perioada celui de-al doilea Război Mondial (Holocaust).....	110
3.7. Romii în perioada comunistă.....	114
3.8. Romii în perioada post-comunistă.....	121
3.9. Politici publice de configurare și valorificarea patrimoniului cultural și al identității romilor la nivelul societății românești.....	127
3.10. Concluzii.....	134
CAPITOLUL IV – Delimitări privind identitatea și profilul ocupațional.....	139
4.1. Identitatea și evoluția ocupațională a romilor.....	139
4.2. Denumiri date romilor.....	144

4.3. Tipologii ocupaționale din perspectiva istorică.....	147
CAPITOLUL V – Meșteșuguri/Ocupații. Profilul ocupațional în perioada recentă..	150
5.1. Profilul ocupațional al meșteșugurilor romilor din România.....	150
5.2. Meșteșugurile romilor din județul Cluj – estimări și evoluții cantitative.....	153
5.2.1. Meșteșuguri tradiționale reprezentative.....	153
5.2.2. Activități și ocupații netradiționale.....	154
5.3. Tipologia meșteșugurilor din județul Cluj – aspecte narative.....	156
5.3.1. Fierarii.....	156
5.3.2. Împletitorii.....	159
5.3.3. Lingurarii.....	162
5.3.4. Tinichigii.....	165
5.3.6. Căciularii.....	172
5.3.7. Cărămidarii.....	173
CAPITOLUL VI – Cutume definitorii pentru patrimoniul material și imaterial.....	176
6.1. Concepte privind patrimoniul cultural material și imaterial	176
6.2. Tradiții legate de momentele de referință ale vieții: naștere, căsătorie, deces.....	179
6.1.1. Căsătoria.....	179
6.1.2. Nașterea.....	184
6.1.3. Decesul	187
6.2. Tradiții legate de familie.....	191
CAPITOLUL VII – Interpretarea și analizarea datelor	193
CONCLUZII	257
BIBLIOGRAFIE.....	276
ANEXE.....	289

Cuvinte cheie: cultură, romi, obicei, patrimoniu, tradiție

Introducere

Cultura reprezintă manifestarea identității individuale și colective, având un rol esențial în dezvoltarea socială și în promovarea diversității - o valoare esențială ce necesită sprijin și inițiative pro active. Cultura, este importantă nu doar în context artistic și literar, ci și în ceea ce privește modul de viață, drepturile fundamentale, sistemele de valori, tradițiile și credințele. Diversitatea practicilor și tradițiilor culturale ar trebui văzută ca o bogăție, nu ca o sursă de conflicte.

În ceea ce privește patrimoniul cultural al romilor, modul în care valorile culturale ale acestei etnii sunt manifestate în sânul comunității dar și în societate per ansamblu, nu are îndeajuns de multe înscrisuri. Istoria romilor este în mare măsură necunoscută din cauza lipsei de surse, iar studiile existente sunt adesea bazate pe elemente de folclor sau legende.

Jean-Pierre Liegeois subliniază că romii au lăsat în urma lor mai mult legende decât documente reale sau incerte. *George Potra*, subliniază că informațiile referitoare la originea, distribuția geografică și evoluția istorică a romilor sunt extrem de limitate din cauza lipsei de surse documentare fiabile. El remarcă că cercetările existente despre romi se bazează în principal pe folclor și legende, mai degrabă decât pe dovezi scrise verificate. Această situație este accentuată de perioada lungă de aproximativ 500 de ani în care romii au fost supuși robiei în Europa de Est, începând cu secolul al XIV-lea și până la mijlocul secolului al XIX-lea când au fost emancipați. În această perioadă, romii erau văzuți ca o mână de lucru gratuită și marginalizată în societate. *Petre Petcuț*, subliniază că istoria romilor a fost adesea ignorată sau marginalizată, ceea ce a dus la perpetuarea miturilor și stereotipurilor despre aceștia ca fiind străini în Europa. Procesul de emancipare a romilor în secolul al XIX-lea a adus cu sine o nouă problemă: cum să fie înregistrată și transmisă istoria lor autentică, dat fiind că până atunci aceasta fusese transmisă doar oral, de-a lungul generațiilor. Prima mențiune documentată a romilor apare în 1348 în Serbia, când țarul Ștefan Dușan i-a menționat ca meșteșugari în cadrul mănăstirii Prizren. De-a lungul secolelor următoare, romii au fost menționați sporadic în diverse documente în diferite țări europene, fiind adesea asimilați cu alte grupuri sau etnii, cum ar fi tătarii în Germania. În perioada ulterioară, liderii romilor au adoptat titluri nobiliare precum conți, voievozi sau duci, afirmând că sunt urmașii pelerinilor egipteni, o teorie despre originea lor care a persistat în multe părți ale Europei.

Lipsa unei istorii documentate și a unei moșteniri culturale scrise a dus la perpetuarea unei perspective distorsionate asupra comunității romilor. Fără dovezi clare și înregistrări adecvate, identitatea și originea lor au fost adesea contestate și reinterpretate de către adversarii lor, reflectând o problemă similară cu cea a revendicării teritoriilor în politică. Teza de doctorat propusă răspunde unei nevoi identificate în timpul a două decenii de activitate în comunitățile de romi, deseori neglijate sau insuficient analizate și valorificate la nivelul societății civile. În cadrul acestei inițiative, una dintre premise este că cultura și istoria romilor sunt bogate, dar insuficient promovate. Astfel, cercetarea își propune să contribuie la evidențierea valorilor specifice ale romilor și la ilustrarea lor ca parte integrantă a patrimoniului cultural.

Proiectul de cercetare are rolul de a ilustra nu doar aspecte inedite ale patrimoniului cultural imaterial al romilor, dar și modul în care acestea sunt percepute atât de comunitatea romă, cât și de societatea în ansamblu. Cercetarea, a debutat încă din timpul studiilor universitare și continuată ulterior prin participarea activă personală în mai multe proiecte comunitare, ceea ce mi-a generat o înțelegere profundă a vieții cotidiene, a nevoilor și tradițiilor romilor. Totodată, experiența personală dobândită din faptul că provin dintr-o familie de romi în cadrul căreia, membrii atribuiau o importanță deosebită tradițiilor moștenite și transmise din generație în generație, îndeosebi îndeletniciri profesionale ale membrilor acestora (meșteșuguri) mi-a oferit o perspectivă contextualizată asupra comunității, îmbogățind astfel studiul și contribuind la o mai bună înțelegere a culturii și identității acestora.

Motivația profundă care a stat la baza cercetării mele a fost de a corecta și de a completa lacunele istorice referitoare la romi și de a pune în evidență aspecte esențiale ale culturii, istoriei și tradițiilor acestui grup etnic. Cu o experiență extinsă ca expert în problemele comunităților de romi și inițiator de proiecte în acest domeniu, am reușit să dezvolt o perspectivă detaliată asupra nevoilor și dificultăților cu care se confruntă aceste comunități în județul Cluj. Am lucrat activ pentru a promova includerea socială și culturală a romilor, întreprinzând cercetări extensive în comunitățile lor, realizând interviuri și catagrafii, și colaborând strâns cu membrii acestora pentru implementarea de proiecte educaționale, sociale și culturale.

Astfel, proiectul de cercetare nu doar că urmărește să aducă clarificări și să îmbunătățească percepțiile despre romi în societatea largă, dar și să contribuie la conservarea și promovarea patrimoniului cultural bogat și divers al acestei etnii cu focalizare pe meșteșugurile tradiționale și obiceiurile transmise din generație în generație.

Chiar dacă minoritatea romă se confruntă cu dificultăți socio-economice, iar societatea în general îi definește și îi etichetează pe romi în funcție de aceste deficiențe, este important să notăm că romii pot fi, de asemenea, definiți prin valorile culturale specifice etniei lor, cum ar fi meseriile tradiționale, meșteșugurile, obiceiurile, portul și limba vorbită, dar și prin valori umane precum unitatea, solidaritatea, încrederea și credința. Prin urmare, scopul principal al acestei lucrări este să prezinte aspecte mai puțin cunoscute despre comunitatea romă și să sublinieze importanța acestora în definirea identității proprii, independent de condițiile socio-economice percepute ca predominante în percepția publică.

Metodologia cercetării a inclus o abordare riguroasă și etică, cu obiective clare și ipoteze bine definite, abordând evoluția istorică și socială a romilor, identitatea culturală și ocupațiile tradiționale. Studiul a utilizat diverse surse, inclusiv interviuri și chestionare aplicate membrilor comunității rome din județul Cluj, literatură de specialitate și documente legale, oferind o înțelegere complexă și echilibrată a subiectului.

Cercetarea a debutat cu o analiză minuțioasă a tematicii, incluzând examinarea literaturii de specialitate, evaluarea capacităților proprii și analiza comunităților de romi din județul Cluj. Analiza SWOT inițială a oferit un cadru solid pentru investigarea subiectului și formularea ipotezelor.

În etapa cantitativă, chestionarele au fost utilizate pentru colectarea datelor, dezvăluind percepții și atitudini variate față de patrimoniul cultural al romilor. Rezultatele au indicat discrepanțe între percepțiile generale și realitate, influențate de stereotipuri, și au scos în evidență lacune în înțelegerea și aprecierea culturii rome.

Diversitatea respondenților a adus o gamă largă de perspective, evidențiind necesitatea unei abordări diversificate. Datele colectate au relevat necesități și preocupări prioritare pentru comunitatea romă, ghidând expunerea teoretică și prioritizarea intervențiilor în educație, asistență socială și justiție. Astfel, rezultatele chestionarului au oferit o bază pentru politici și programe eficiente de sprijin și promovare a culturii romilor.

Etica în cercetare a fost o prioritate, asigurându-se respectarea drepturilor și demnității participanților, cu consimțământ informat și confidențialitate. Studiul utilizează o metodologie diversificată, combinând analiza de conținut a lucrărilor de specialitate cu chestionare, interviuri individuale și de grup, oferindu-mi astfel informații unice, direct de la membrii comunității rome, și contribuind astfel la o înțelegere mai profundă și autentică a subiectului. S-a dovedit faptul că, studiile și articolele post-decembriste au fost extrem de importante în aprofundarea temei cercetate. Acestea au adus nu doar un plus valoare cercetării ci și posibilitatea expunerii cititorului a unor perspective diversificate cu privire

la valorile culturale, sociale și istorice ale romilor, influențând pozitiv narativa istorică a acestei comunități.

Studiul arată cum factori precum religia, familia, educația și societatea au influențat recunoașterea și promovarea patrimoniului romilor. Cercetarea include și o perspectivă internă asupra identității etnice a romilor, rezultând într-o contribuție inovatoare datorită tematicii și metodologiilor utilizate.

Familiarizarea cu istoria și cultura romilor depinde de interesul individual. Recunoașterea meseriilor tradiționale și susținerea inițiativelor de revitalizare a meșteșugurilor sunt strategii esențiale pentru eliminarea stereotipurilor și acceptarea comunității romilor.

Recunoștința este exprimată față de coordonatorul cercetării, domnul Tudor Sălăgean, și față de membrii comunităților rome și meșteșugarii care au contribuit la realizarea studiului. Fără sprijinul și deschiderea lor, această cercetare nu ar fi fost posibilă.

Istoriografia cercetării

În literatura de specialitate, numeroase lucrări realizate de autori români și străini abordează acest subiect. Este de remarcat că, în cadrul acestora, se regăsește cel puțin un capitol sau subcapitol care tratează evoluția romilor, în special în perioada post-decembristă. Aceasta demonstrează importanța temei cercetate și subliniază necesitatea includerii acesteia în cât mai multe lucrări de specialitate pe tema culturii rome. Caracterul inedit al studiului este evidențiat de instrumentele de cercetare utilizate, care includ, pe lângă analiza de conținut a lucrărilor de specialitate, chestionare, interviuri individuale și de grup, precum și dialoguri amicale purtate direct cu membrii comunității rome, aceștia constituind principala sursă a cercetării.

Pentru a evidenția cele mai relevante surse utilizate în cercetare, se pot enumera următoarele.

- Ion Chelcea - „Țigani din România”¹ (1944): O monografie detaliată despre originea romilor, organizarea familială și comunitară, ocupații, tradiții, și limbă;
- Elena și Cătălin Zamfir - „Țigani între ignorare și îngrijorare”² (1993): O lucrare ce explorează caracteristicile etnice și sociale ale romilor, atât în perioada socialistă, cât și post-1989;

---

¹ Ion Chelcea, *Țigani din România*, București, Editura „Institutul Central de Statistică”, 1994.

² Elena și Cătălin Zamfir, *Țigani între ignorare și îngrijorare*, București, Editura „Alternative”, 1993.

- Emmauelle Pons: Studiul său asupra tranziției romilor de la statutul de robi la membri ai unui stat democratic, ilustrând schimbările semnificative în modul lor de viață. Produsul final al cercetării este lucrarea „Les Tsiganes en Roumanie: des citoyens à part entière? Țigani din România, o minoritate în tranziție”³ (1995), tradusă în limba română de Compania „Altfel” din București în 1999;
- Lucrarea istoricului Viorel Achim, „Țigani în istoria României”⁴ (1998), este o sursă importantă în cercetarea privind romii. Aceasta oferă informații despre parcursul istoric, organizarea, cultura și emanciparea romilor în România;
- „Istoria Țiganilor”⁵ (1998) de Lucian Cherata reflectă aspecte legate de patrimoniul cultural al romilor și evoluția lor istorică între secolele XIV-XIX;
- „Contribuțiuni la istoricul Țiganilor din România”⁶ (2002) de George Potra detaliază statutul romilor ca robi și liberi după abolirea sclaviei în 1856;
- „Monitorizarea implementării la nivel local a Strategiei Guvernamentale pentru îmbunătățirea situației romilor din România”⁷, (2004) de Centrul de Resurse pentru Comunitățile de Romi analizează aplicabilitatea acestei strategii în cinci județe;
- „Politici publice pentru romi. Evoluții și perspective”⁸, (2006) de Maria Ionescu și Sorin Cace expune procesul de elaborare și implementare a politicilor publice pentru romi între 1996-2005;
- „Rromii...în căutarea stimei de sine”⁹ (2007) de Centrul Amare Rromentza din București rezultă din proiectul „Familia și Școala: Stima de sine și asumarea identității etnice”;
- „Romii în Europa”¹⁰, (2008) este o lucrare de bază pentru cunoașterea și recunoașterea romilor la nivel european, implicând peste 45 de experți calificați;

---

³ Emmanuelle Pons, *Les Tsiganes en Roumanie: des citoyens à part entière?*, Paris „Editura L’Harmattan”, 1995.

⁴ Viorel Achim, *Țigani în istoria României*, București, Editura „Enciclopedică”, 1998.

⁵ Lucian Cherata, *Istoria Țiganilor*, București, Editura „Z”, 1998.

⁶ George Potra, *Contribuțiuni la istoricul Țiganilor din România*, București, Editor Mihai Dascăl, „Colecția Studii Cercetări, Sinteze”, Seria Istorie, 2002, p. 1.

⁷ Centrul de Resurse pentru Comunitățile de Romi, *Monitorizarea implementării la nivel local a Strategiei Guvernamentale pentru Îmbunătățirea situației romilor din România*, Cluj-Napoca, Editura „AMM SRL”, 2004, p. 20.

⁸ Maria Ionescu și Sorin Cace, *Politici publice pentru romi. Evoluții și perspective*, București, Editura „Expert”, 2006.

⁹ Delia Grigore, Mihai Neacșu, Adrian-Nicolae Furtună, *Rromii...în căutarea stimei de sine*, București, Editura „Vanemonde”, 2007.

¹⁰ Delia Grigore, Mihai Neacșu, Adrian-Nicolae Furtună, *Rromii...în căutarea stimei de sine*, București, Editura „Vanemonde”, 2007.

- „Romano Butiq” ¹¹, (2013) prezintă un proiect de dezvoltare a economiei sociale în comunitățile de romi din România, cu o sinteză a 14 meșteșuguri tradiționale;
- „Rromii. Sclavie și Libertate” ¹², (2016) de Petre Petcuț abordează migrația, sclavia și evoluția romilor în a doua jumătate a secolului XIX;
- „Țigani - originile, Migrația și prezența lor În Europa” ¹³, (2017) de Angus Fraser explorează evoluția romilor în Europa;
- „Identitatea rromă contemporană – Între etnotip și stereotip” ¹⁴, (2018) de Delia Grigore detaliază cultura tradițională a romilor, meșteșugurile și cutumele specifice;
- „Baftă, Devla și Haramul – Studii despre cultura și religia romilor” ¹⁵, (2019) de Mirel Bănică analizează ritualuri, mituri și etnografie funerară în comunitățile de romi;
- „Mișcarea romă din România în presa interbelică” ¹⁶, (2022) de Petre Matei compilează articole din presa interbelică privind reprezentarea romilor;
- „Tradiții și mentalități rome-neamul Gaborilor”¹⁷, (2023) de Gabriel Sala descrie obiceiurile, religia și ocupațiile tradiționale ale romilor gabori;
- Articolele „Identitatea romilor. Patrimoniul cultural material și imaterial al etniei rome” ¹⁸ și „Ziua Internațională a Romilor – Perspective istorice, culturale și simbolice” ¹⁹ (2020) oferă detalii despre cultura și meșteșugurile romilor, autor Marius-Lakatos Iancu; Alte contribuții importante sunt lucrările despre metodele de cercetare sociologică și calitativă, care au influențat metodologia cercetării:
- „Nivelele investigației sociologice”²⁰ (1973) de Vasile Miftode;

---

¹¹ Romano Cher – Casa Romilor, Agenția Împreună, *Romano Butiq- Studiu despre meșteșugurile rome*, București, Editura „K Consulting Management and Coordination”, 2013.

¹² Petre Petcuț, *Loc. cit.*

¹³ Angus Fraser, *Țigani - Originile, migrația și prezența lor în Europa*, București, Editura „Humanitas”, 2017.

¹⁴ Delia Grigore, *Identitatea rromă contemporană – Între etnotip și stereotip*, București, Editura „Amare Rromentza”, 2018.

¹⁵ Mirel Bănică, *Baftă, Devla și Haramul – Studii despre cultura și religia romilor*, Iași, Editura „Polirom”, 2019.

¹⁶ Petre Matei, *Mișcarea romă din România în presa interbelică: 1933-1941*, Cluj-Napoca, Editura „Institutul pentru Studierea problemelor Minorității Naționale și Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România-Elie Wiesel”, 2022.

¹⁷ Gabriel Sala, *Loc cit.*

¹⁸ Marius Lakatos-Iancu, „Identitatea romilor. Patrimoniul cultural material și imaterial al etniei rome” în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj-Napoca, Editura „Mega”, 2020, p. 353.

¹⁹ *Idem* „Ziua internațională a romilor – perspective istorice, cultural și simbolice”, *Anuarul Institutului de Istorie George Barițiu*, Editor „Academia Română”, filiala Cluj-Napoca, Seria Historica, Supliment nr. 2, 2020, p. 435.

²⁰ Vasile Miftode, *Nivelele investigației sociologice*, în *Analele Universității „Al. I. Cuza” Iași*, III (filozofie), tomul XIX, 1973.

- „Chestionarul în investigația sociologică”²¹ (1975) de Septimiu Chelcea;
- „Metodologia cercetării sociologice”²² (2001) de Septimiu Chelcea;
- „Abordarea fotografiei”²³, (1992) de Gabriel Bauret;
- „Abordarea calitativă a socioumanului”²⁴, (1997) de Petru Iluț;
- „Ancheta și metodele ei: Chestionarul, Interviuul de producere a datelor, interviul comprehensiv”²⁵, (1998) de Francois de Singly, Alain Blanchet, Anne Gotman și Jean-Claude Kaufmann;
- „Îndrumar de cercetare calitativă în științele socio-umane”²⁶, (2006) de Florentina Scârneci;
- „Metode de cercetare utilizate în evaluare”²⁷, (2007) de Raluca Gârboan;
- „Metode și tehnici de cercetare în științele sociale”²⁸ (2013) de Sorin Dan Sandor.

Structura lucrării

Lucrarea începe cu o introducere în care se prezintă motivația și importanța temei, utilitatea surselor folosite, structura generală a lucrării și o scurtă istoriografie a cercetării.

Capitolul I - introduce metodologiile de cercetare, subliniind importanța eticii și relevanța acestora. Se discută analiza de conținut, SWOT, cantitativă și calitativă, împreună cu obiectivele și ipotezele cercetării. Concluzia acestui capitol pregătește terenul pentru capitolele următoare.

Capitolul II - explorează istoria romilor în spațiul românesc, acoperind originea și primele atestări ale acestora.

Capitolul III - abordează prezența romilor și provocările lor de-a lungul diverselor perioade istorice, de la formarea României Mari, al Doilea Război Mondial, perioada comunistă, până la perioada post-comunistă. Se discută măsurile sociale, economice și politice luate pentru recunoașterea și incluziunea romilor.

---

²¹ Septimiu Chelcea, *Chestionarul în investigația sociologică*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975.

²² Septimiu Chelcea, *Metodologia cercetării sociologice*, București, Editura Economică, 2001.

²³ Gabriel Bauret, *Abordarea fotografiei*, București, Editura „AII”, 1992, p.56.

²⁴ Petru Iluț, *Abordarea calitativă a socioumanului*, Iași, Editura „Polirom”, 1997, pp.135-136.

²⁵ Francois de Singly, Alain Blanchet, Anne Gotman și Jean-Claude Kaufmann, *Ancheta și metodele ei: Chestionarul, Interviuul de producere a datelor, interviul comprehensiv*, București, Editura „Polirom”, 1998, p. 63.

²⁶ Florentina Scârneci, *Îndrumar de cercetare calitativă în științele socio-umane*, Brașov, Editura „Universității Transilvania”, 2006, p. 27.

²⁷ Raluca Gârboan, „Metode de cercetare utilizate în evaluare”, *Transylvanian Review of Administrative Sciences* Nr. 20, 2007, p.40. <https://rtsa.ro/rtsa/index.php/rtsa/article/viewFile/148/144> (Accesat în data de 15.04.2021).

²⁸ Sorin Dan Sandor, *Metode și tehnici de cercetare în științele sociale*, București, Editura „Tritonic”, 2013, p. 68.

Capitolul IV - tratează identitatea și evoluția ocupațională a romilor, cu accent pe denumirile și ocupațiile lor istorice.

Capitolul V - analizează meșteșugurile romilor în perioada recentă, incluzând detalii despre procesul de realizare a produselor și rezultatele interviurilor cu meșteșugarii.

Capitolul VI - examinează cutumele, obiceiurile și tradițiile romilor, cu focus pe conservarea culturii imateriale în comunitățile din județul Cluj, acoperind diverse aspecte ale vieții precum nașterea, botezul, căsătoria și decesul.

Capitolul VII - explorează procesul de prelucrare și interpretare a datelor colectate, metodologiile și tehnicile folosite pentru organizarea și analiza acestora, și modul de prezentare a rezultatelor în concordanță cu obiectivele cercetării.

Partea finală oferă concluzii și recomandări privind tema studiată, bibliografia, și anexe cu studii de caz realizate în comunitățile de romi din județul Cluj.

Lucrarea abordează următoarele problematice:

- Barierele în confecționarea și vânzarea produselor tradiționale.
- Evaluarea produselor artizanale și a meșteșugului de către societate.
- Transmiterea și percepția meșteșugului în familiile de romi.
- Facilități pentru susținerea și promovarea meșteșugarilor romi.
- Prezența acestor facilități în comunitățile de romi.
- Meșteșugul ca tradiție sau mijloc de supraviețuire.
- Tratarea superficială a tradiției romilor.

Capitolul I - *Teorii introductive privind metodologia cercetării* explorează atât aspectele teoretice ale diferitelor metode de cercetare, cât și justificarea utilității acestora în contextul tematic investigat. Am ales analiza de conținut și observația participativă, considerându-le adecvate pentru a furniza informații relevante datorită experienței mele în domeniu. Analiza de conținut a fost esențială, permițând o investigare profundă a temei și integrarea cunoștințelor acumulate anterior, în special în comunitățile de romi și valorificarea patrimoniului cultural. Aplicarea analizei SWOT a identificat:

1. Puncte tari: Bază solidă de lucrări, cunoștințe relevante, diversitate a eșantionului, implicarea actorilor cheie.
2. Puncte slabe: Subiectivitate, dependență de surse, adecvarea localității.
3. Oportunități: Corelarea informațiilor personale cu cele din literatură, utilizarea limbii romani, realizarea unei cercetări comparative.
4. Amenințări: Evenimente politice, reticența comunității, replanificarea etapelor, influența liderilor.

Această abordare a contribuit la consolidarea fundamentului teoretic și metodologic al cercetării, relevanța și credibilitatea acesteia fiind întărite de evaluarea critică a literaturii și experienței personale.

Abordarea cantitativă a cercetării a folosit chestionare online datorită accesibilității și flexibilității lor, permițând respondenților să completeze sondajele de oriunde și oricând, ceea ce a crescut rata de participare și a redus costurile. Analiza datelor a fost automatizată, facilitând generarea rapoartelor statistice. Chestionarul, conceput în iunie 2022 pentru a colecta informații despre percepția societății față de cultura romă, a fost distribuit prin rețele sociale și telefonic. A inclus 17 întrebări și a fost completat de 192 de respondenți, cu monitorizare continuă a progresului și asigurarea completitudinii răspunsurilor.

Majoritatea respondenților (40,6%) au vârste între 26-40 de ani, urmați de cei între 18-25 de ani (38,5%). Respondenții între 41-60 de ani reprezintă 19,3%, iar cei peste 60 de ani doar 1,6%. Structura de vârstă diversificată, cu o predominanță a adulților tineri, îmbogățește eșantionul și facilitează o analiză profundă a perspectivelor variate, esențială pentru cercetarea patrimoniului cultural al romilor. Această diversitate asigură reprezentativitatea și relevanța rezultatelor.

Din cei 192 de respondenți, 88,3% fac parte din populația majoritară, 9,9% sunt de etnie romă, iar 5% sunt maghiari. Restul de 1,5% include alte naționalități precum armeană, ucraineană și româno-săsească. Prezența semnificativă a populației majoritare în chestionar oferă o perspectivă mai completă asupra percepției culturii și patrimoniului romilor, fiind esențială pentru înțelegerea generală și ghidarea deciziilor privind diversitatea culturală și protejarea patrimoniului romilor.

Majoritatea respondenților (83,3%) au studii superioare, urmate de cei cu studii liceale (15,6%). Doar 1% au studii profesionale, iar 0,1% au absolvit gimnaziul. Acest lucru sugerează că un nivel mai înalt de educație poate reduce susceptibilitatea la stereotipuri despre romi și influențează răspunsurile detaliate din chestionar. Respondenții cu educație mai scăzută, deși puțini, oferă perspective valoroase bazate pe experiențe personale, contribuind la diversitatea de opinii privind percepțiile asupra culturii și patrimoniului romilor.

Una dintre întrebările chestionarului a fost folosită în vederea identificării aspectelor cele mai reprezentative de natură culturală, adițională sau de natură istorică care pot fi catalogate ca fiind cele reprezentative pentru o entitate. În urma interviuării s-a constatat faptul că, 70,3% dintre respondenți au ales limba vorbită, 67,7% tradițiile, iar 57,8% istoria. Aspectele considerate mai puțin relevante au fost statutul economic (2,1%), raportarea la

modele din același neam (3,6%) și culoarea pielii (4,2%). Concluzia evidențiază că limbajul, tradițiile și istoria sunt percepute ca fiind cele mai importante în definirea identității unei entități.

Prin intermediul chestionarului s-a evaluat și percepția asupra comunității romilor, unde respondenții au identificat principalele aspecte culturale și tradiționale definitorii. Limba romilor a fost selectată de 53,6% dintre respondenți ca fiind esențială, urmată de abilitățile artistice (muzica și dansul) cu 51%, și tradițiile romilor cu 46,4%. Rezultatele subliniază importanța atribuită acestor aspecte în definirea identității comunității romilor în ochii societății.

În ceea ce privește modul în care eșantionul cercetat se raportează la comunitatea romă dintr-o perspectivă istorică, culturală și de mod de viață, observăm că majoritatea respondenților își formează opinia pe baza literaturii de specialitate (72,9%), urmată de interacțiunea directă cu persoane de etnie romă (66,7%) și accesul la informații online (55%). Acest aspect contrazice ipoteza inițială cu privire la influența semnificativă a experienței personale sau a informațiilor din mass-media în formarea percepțiilor. Totuși, datele relevă că aceste surse nu trebuie ignorate complet: 9,4% se bazează pe informații din mass-media, 12,5% pe experiența personală și 5,2% pe informațiile primite din familie. Studiul subliniază importanța diversificării surselor în procesul de formare a percepțiilor despre comunitățile minoritare.

Investigația a implicat analiza gradului de familiarizare al respondenților cu literatura de specialitate despre cultura și istoria romilor. Din cei 191 de participanți, 36,7% au afirmat că au citit aceste lucrări, în timp ce 34,6% nu au avut niciun contact cu ele și 6,8% nu au arătat interes. În plus, 20% preferă să se informeze prin articole online și media digitală. Concluziile subliniază diversitatea semnificativă în ceea ce privește nivelurile de interes și cunoștințe ale respondenților, subliniind posibilități pentru intervenții sociologice în promovarea cunoașterii despre cultura romilor.

În lumina rezultatelor obținute, se constată că atunci când vine vorba despre informații despre comunitatea de romi, respondenții au tendința de a se baza în primul rând pe intelectualii romi, urmași de membrii și reprezentanții comunității. Alte surse, cum ar fi politicienii, internauții, prietenii, mass-media și primarii localităților, au înregistrat procente mai mici în preferințele lor. Acest lucru sugerează că în conștiința colectivă, cunoștințele și perspectivele intelectualilor romi sunt considerate a fi mai credibile și relevante în acest context decât cele ale altor surse de informație disponibile.

Sondajul a presupus și evaluarea opiniei societății cu privire la includerea unui modul despre istoria și cultura romilor în programele școlare. Rezultatele arată că 57,8% dintre cei 192 de respondenți susțin introducerea acestui modul în curriculum, în timp ce 24,5% consideră că propunerea nu este adecvată. De asemenea, 17,7% dintre respondenți nu au emis o opinie clară în acest sens. Concluziile indică o varietate de păreri în societate cu privire la necesitatea integrării acestui modul, subliniind importanța dezbaterilor și a strategiilor educaționale pentru o mai bună înțelegere a culturii și istoriei romilor.

Lucrarea de față se concentrează și pe evaluarea percepției societății față de meșteșugurile tradiționale practicate de romi în județul Cluj. Rezultatele arată că meșteșugurile precum lăutăria, prelucrarea metalelor și căldărăria sunt percepute ca fiind extrem de semnificative, cu procente ridicate de recunoaștere (88,9%, 73,7%, respectiv 73,2%). În contrast, meșteșuguri cum ar fi cojocăria și confecționarea produselor din os sunt considerate mai puțin relevante. Analiza reflectă o discrepanță în percepția asupra diversității meșteșugurilor romilor, subliniind o posibilă degradare a unor practici tradiționale în conștiința colectivă, influențată de schimbările sociale și economice. Revitalizarea acestor meșteșuguri este considerată crucială pentru conservarea și înțelegerea moștenirii culturale a romilor. Aceste meșteșuguri nu doar reflectă tradițiile și practicile ancestrale ale comunității, ci și constituie martori ai istoriei lor și a evoluției lor în timp. Astfel, studiul subliniază importanța valorizării și transmiterii acestor aspecte ale patrimoniului cultural rom în contextul contemporan.

În ceea ce privește poziția eșantionului cercetării față de necesitatea revitalizării meșteșugurilor tradiționale ale comunității romilor, reiese faptul că marea majoritate a respondenților, (57%) consideră că prelucrarea metalelor ar trebui revitalizată. De asemenea, procente semnificative au fost atribuite confecționării de căldări și cazane de cupru (54,8%) și lăutăriei (49,5%). În schimb, interesul pentru ghicit, potcovărie, confecționarea de ciururi, obiecte de tablă sau cărămidărie a fost mai redus. Aproximativ 20-30% dintre respondenți au susținut revitalizarea acestor meșteșuguri. Concluzia este că există un accent pronunțat pe revitalizarea anumitor meșteșuguri tradiționale romilor, reflectând schimbări în dinamica socială și economică și percepții variate în societate.

S-a mai constatat faptul că mai mult de jumătate dintre respondenți, respectiv 52,9%, au participat la evenimente culturale dedicate promovării tradițiilor romilor, în care au fost implicați și artiști romi. În contrast, 33% dintre respondenți au declarat că nu au participat la astfel de evenimente, iar 14,1% au recunoscut că nu erau conștienți de existența acestor activități culturale. Aceste rezultate subliniază atât gradul semnificativ de participare la

evenimente culturale romi, cât și necesitatea de a îmbunătăți comunicarea și accesibilitatea acestor activități pentru întreaga comunitate.

Cercetarea se concentrează pe diferența între termenii „țigan” și „rom”, clarificând impactul lor în societatea românească post-decembristă. Confuziile și controversele legate de utilizarea termenului „rom” în loc de „țigan” au generat schimbări semnificative în percepția și tratamentul comunității românești. Un exemplu notoriu este proiectul de lege din 2010 propus de Adrian Gurzău pentru interzicerea termenului „rom”. Cercetarea a evidențiat nivelul înalt de familiaritate al respondenților cu terminologia discutată și interesul pentru înțelegerea mai profundă a acesteia în contextul sociologic și cultural.

Cercetarea are ca bază de studiu un număr de 14 comunități de romi din județ, comunități. În urma analizei acestora s-au constatat mai multe aspecte, respectiv: Limba romani este vorbită în toate comunitățile, fiind limba nativă în 9 dintre ele, dar în celelalte 5 este utilizată mai puțin, în special de către cei născuți după 1980. Liderii comunității au fost identificați în 10 din cele 14 comunități, în timp ce în celelalte 4 nu au fost prezentați lideri evidenți, fie formali, fie informali. Meșteșugurile tradiționale sunt păstrate și practicate în 8 localități, dar într-o măsură mai redusă într-o altă comunitate și nu mai sunt practicate deloc în alte două, cu toate acestea, ele sunt încă amintite în memoria colectivă. În cadrul observației participative, s-a constatat că obiceiurile tradiționale ale romilor nu mai sunt prezente în majoritatea localităților selectate, cu excepția unor cazuri sporadice, în care ele se regăsesc încă, dar într-o formă limitată.

Analiza detaliată a datelor a relevat mai multe constatări semnificative: Limba romani rămâne o parte integrală a identității culturale în majoritatea comunităților, însă se observă o tendință de utilizare mai limitată în rândul tinerilor. Structura de liderat în comunități prezintă variații semnificative, iar meșteșugurile tradiționale sunt într-un proces de diminuare a practicilor lor. În plus, tradițiile și obiceiurile romilor sunt tot mai rare și limitate în prezent. Aceste concluzii subliniază evoluțiile sociale și culturale în curs și relevanța acțiunilor pentru conservarea și promovarea patrimoniului cultural al acestor comunități într-un cadru contemporan.

Observația participativă în comunitatea de romi din județul Cluj a acoperit diverse aspecte ale tradițiilor și culturii. Membrii comunității își păstrează și își transmit obiceiurile zilnice, inclusiv prin utilizarea limbii romani în conversații și interacțiuni. De asemenea, au fost observate manifestările culturale specifice, cum ar fi dansurile tradiționale și evenimentele religioase, notându-se elementele de patrimoniu cultural prezente în aceste contexte.

Meșteșugurile tradiționale și artefactele culturale practicate în comunitate au fost, de asemenea, investigate. S-a urmărit modalitatea de transmitere a acestor practici de la o generație la alta și s-au reflectat percepțiile și expresiile referitoare la tradițiile și patrimoniul cultural în cadrul comunității. Schimbările sau evoluțiile observate în practicile tradiționale au fost notate și reflectate în analiză.

Cea mai semnificativă perioadă a fost între anii 2010 și 2012, când am fost implicat ca facilitator în proiectul „Romano Cher – Casa Romilor”²⁹, inițiat de K Consulting Management and Coordination – București. Acest proiect a avut ca scop restabilirea legăturii dintre meșteșugarii tradiționali de etnie romă și cerințele actuale ale pieței. Prin proiect, meșteșugarii romi au fost încurajați să-și continue practica meseriilor lor, transformându-le în activități profitabile și sustenabile, asigurând totodată respectarea reglementărilor legale și reprezentarea lor la nivel regional și național. Implicarea directă în identificarea și înțelegerea meșteșugurilor tradiționale din diverse comunități de romi a fost esențială pentru obținerea unei perspective profunde asupra acestor practici culturale. Participarea activă la procesul de confecționare a diverselor produse tradiționale, alături de meșteșugarii locali, a oferit nu doar o experiență practică, ci și o conexiune autentică cu tradițiile și cultura acestor comunități, contribuind la o mai bună înțelegere și apreciere a patrimoniului lor cultural.

Această cercetare a examinat în detaliu patrimoniul cultural al comunității de romi din județul Cluj, utilizând metode calitative precum interviurile semi-structurate și observația participativă. Aceste abordări au permis o explorare profundă a obiceiurilor, meșteșugurilor tradiționale și factorilor care influențează păstrarea sau pierderea tradițiilor rome. Pentru a asigura coerența și relevanța interviurilor, a fost creat un ghid detaliat care a structurat discuțiile în jurul aspectelor culturale, tradiționale și identitare ale comunității rome. Eșantionul a inclus 15 participanți, printre care meșteșugari romi, lideri comunitari, reprezentanți ai organizațiilor rome și un susținător al introducerii limbii romani în sistemul educațional.

Interviurile, care au durat între 30 și 50 de minute, au constat în 20 de întrebări, majoritatea deschise, permițând intervievaților să își exprime liber opiniile. Temele abordate au inclus conservarea tradițiilor și meșteșugurilor, influența socială și politică a comunității de romi, și aspecte ale identității etnice și modului de viață.

---

²⁹ ROMANO CHER – Casa Romilor, Agenția Împreună, *Romano Butiq- Studiu despre meșteșugurile rome*, București, Editura „K Consulting Management and Coordination“, 2013;

Rezultatele sunt prezentate într-un capitol detaliat, iar cele mai semnificative interviuri sunt parte la lucrarea de față ca și anexe. Observația participativă a relevat limitări precum subiectivitatea cercetătorului și influența prezenței acestuia asupra comportamentului participanților. De asemenea, numărul redus de interviuri poate limita reprezentativitatea și capacitatea de generalizare a rezultatelor.

În concluzie, metodele folosite au oferit o înțelegere profundă a patrimoniului cultural al romilor din județul Cluj. Analiza SWOT, chestionarele și observațiile participative au contribuit la formarea unei imagini complexe privind conservarea și promovarea acestui patrimoniu. Limitările metodologice au fost recunoscute, subliniind necesitatea unor eșantioane mai mari și a diversificării metodelor de cercetare în viitor.

Cel de-a doilea capitol expune noțiuni cu privire la evoluția romilor în spațiul românesc și debutează prin sublinierea dificultăților în documentarea istoriei romilor, din cauza lipsei accesului acestora la scriere și a dependenței de surse externe, care oferă o perspectivă limitată și incompletă asupra vieții lor. În Evul Mediu, se credea că romii provin din Egipt, dar cercetările moderne indică o origine indiană, cu migrarea lor către Europa desfășurată între secolele IX și XIV. Aceștia au trecut prin Persia și Armenia, ajungând în Bizanț în secolul XI și apoi în Tracia la începutul secolului XIV, stabilindu-se ulterior în diverse regiuni europene.³⁰

Originea romilor a fost subiect de dezbatere între istorici, cu teorii variind de la o origine egipteană eronată, la una indiană mai bine documentată. Diverse ipoteze, inclusiv cele ale lui Donald Kenrick și Samuel Roberts, explorează migrarea lor în funcție de evenimente istorice și legende.

Termenul „țigan” provine din grecescul „athinganos”, și prima mențiune a romilor în Țările Române apare în 1385 în arhivele mănăstirii Vodița. Romii au fost considerați robi, iar termenul descria mai degrabă o stare socială decât o etnie. În Valahia, prezența romilor este documentată încă din secolul XIV, iar în Moldova, prințul Alexandru cel Bun a donat în 1418 mănăstirii Bistrița mai multe sălașe de romi și bordeie de tătari.

Romii constituiau o clasă socială marginalizată, fiind vânduți și supuși abuzurilor. Ei erau folosiți în diverse domenii de muncă, contribuind la bogăția boierilor și mănăstirilor. În Țările Române, structura ocupațională a romilor era diversificată, incluzând meșteșugari precum lingurari, ursari, și rudari, fiecare având abilități specifice.

---

³⁰ Mihail Kogălniceanu, *Schițe despre țigani*, Iași, „Tipografia Dacia, P. Iliescu & D. Grossu”, 1900, p. 4.

Romii rudari, specializați în prelucrarea lemnului, produceau obiecte casnice și contribuiau la economia locală prin talentul și priceperea lor. De asemenea, există o distincție între romii vătrași, care erau sedentari și asimilați în comunitatea majoritară, și cei nomazi, cunoscuți sub diverse denumiri regionale.

Capitolul al treilea al lucrării analizează evoluția romilor în societatea europeană și în contextul românesc, concentrându-se pe eforturile lor de a-și asuma și promova identitatea culturală în ciuda obstacolelor și discriminării. Procesul de recunoaștere a identității romilor a fost marcat de dezbateri lungi și lupte împotriva stereotipurilor prevalente. De-a lungul timpului, romii au reușit să își revendice originea indiană și să promoveze tradițiile lor distinctive, angajându-se activ în lupta pentru drepturi civile și egalitate de tratament. Patrimoniul lor cultural, inclusiv muzica, dansurile, meșteșugurile tradiționale și limba romani, este recunoscut ca o contribuție valoroasă la diversitatea culturală europeană. În ciuda marginalizării, romii au reușit să transmită aceste tradiții de la o generație la alta.

În perioada interbelică, romii din România au căutat să își obțină recunoașterea în societate printr-o serie de asociații și organizații socio-profesionale, precum Asociația Generală a Romilor din România, luptând pentru reprezentarea și apărarea intereselor comunității lor. Trauma suferită în timpul deportărilor în Transnistria în perioada regimului Antonescu a contribuit la teama persistentă a romilor în afirmarea identității lor etnice, însă politicile ulterioare de sprijin au contribuit la conservarea și promovarea culturii rome.

În perioada comunistă, politica oficială a încercat să asimileze romii, dar unele tradiții și meserii tradiționale au supraviețuit, iar comunitățile romilor au adaptat diverse strategii pentru a face față schimbărilor impuse de regim. După 1989, romii au câștigat drepturi mai multe drepturi, inclusiv dreptul de a-și promova cultura și tradițiile. Cu toate acestea, problemele majore, cum ar fi sărăcia și prejudecățile, au persistat, iar inițiativele guvernamentale, inclusiv Strategia Guvernului României pentru Îmbunătățirea Situației Romilor, au avut un impact semnificativ în promovarea incluziunii sociale și economice. Această strategie a facilitat accesul la educație, sănătate și locuințe adecvate, sprijinind totodată cultura și tradițiile romilor.

Capitolul subliniază rolul central pe care l-am avut în implementarea măsurilor din strategia guvernamentală, evidențiind impactul pozitiv asupra conservării și promovării patrimoniului cultural al romilor. Organizarea și coordonarea activităților la nivel județean au fost esențiale pentru atingerea obiectivelor strategiei, adoptând o abordare centrată pe comunitate. Măsurile implementate au inclus promovarea culturii rome prin evenimente

culturale, implicarea activă a membrilor comunității și angajarea de experți în problemele romilor.

Capitolul IV discută despre identitatea și profilul ocupațional al romilor, evidențiind evoluția lor istorică și diversitatea meșteșugurilor tradiționale. Inițial etichetați ca având origini egiptene, romii au fost implicați în meșteșuguri precum prelucrarea metalelor și lăutăria, contribuind astfel nu doar la subzistența lor, ci și la conservarea și transmiterea tradițiilor culturale. În timp, romii au fost organizați în diverse categorii ocupaționale în țările unde s-au stabilit, fie ca aurari, ursari, lingurari sau lăieși, fie sub dominația domnească sau boierească. Eliberarea din robie în secolul al XIX-lea a reprezentat un pas crucial către emanciparea lor, deși accesul limitat la terenuri agricole a dus la o diversificare a meseriilor lor, cum ar fi măcelar, vidanșor sau lăutar.

În perioada interbelică din România, romii au beneficiat de îmbunătățiri educaționale și ocupaționale, instituționalizându-se școli și ateliere pentru instruirea profesională. Totuși, perioada comunistă a adus schimbări ambivalente, integrând unii în economia industrială și marginalizând alții, descurajându-le meșteșugurile tradiționale.

Meșteșugurile tradiționale, cum ar fi prelucrarea metalelor și lăutăria, au reprezentat piloni esențiali în conturarea identității romilor. Aceste practici au servit nu doar ca mijloace de subzistență, ci și ca modalități de a transmite și conserva tradițiile culturale în cadrul comunității. Prin contribuția lor la diversitatea culturală a Europei, romii au adus o valoare semnificativă la nivelul patrimoniului cultural comun. Este important să recunoaștem această contribuție și să valorificăm moștenirea lor culturală în contextul istoric și artistic.³¹

Studiul efectuat de „*Romano Boutiq*”³² a identificat 14 tipuri distincte de meșteșuguri în rândul populației de etnie roma din 24 de județe și capitala, furnizează o analiză exhaustivă asupra persistenței și relevanței meșteșugurilor tradiționale în conturarea identității romilor. În pofida vicisitudinilor istorice și a schimbărilor sociale, aceste forme de exprimare artistică și tehnică continuă să constituie o trăsătură definitorie a identității culturale romilor. Faptul că neamurile de romi sunt încă denumite în funcție de specificul meșteșugului practicat indică o adâncă interconectare între ocupație și identitate. Această perpetuare a tradiției meșteșugurilor nu doar reflectă reziliența comunității, ci și adaptabilitatea acesteia la schimbările societale contemporane. Cele 14 tipuri de meșteșuguri identificate, precum argintari, căldărari, ceaunari, căciulari, cărămidari, fierari, florari, tinichigii, sitari, hămurari,

---

³¹ Ion Duminiță, „Simbolistica tradițională a romilor în Europa contemporană II”, *Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*, Nr. 13(26), Chișinău, Moldova, 2010, pp. 154-155.

³² Romano Butiq, *Loc.cit.*

împletitori, lingurari, lăutari și rudari, evidențiază diversitatea și complexitatea meșteșugurilor practice în comunitatea romă. Această pluralitate de practici nu doar atestă abilități tehnice avansate, dar și subliniază contribuția lor semnificativă în multiple domenii ale vieții cotidiene și culturale. Prin menținerea și transmisia acestor meșteșuguri, romii nu numai conservă tradițiile ancestrale, ci și îmbogățesc diversitatea culturală și patrimoniul artistic al societății. Este crucial să recunoaștem și să apreciem rolul central pe care aceste forme de exprimare artistică îl joacă în definirea, perpetuarea și transmiterea identității romilor, într-un cadru caracterizat de transformări continue.³³

În ceea ce privește denumirile date romilor arată cum diversitatea numelor sub care au fost cunoscuți reflectă interacțiunile lor complexe cu diverse culturi de-a lungul timpului. În secolul IX, au fost menționați sub numele de „Luri” sau „Luli” în Persia, indicând o prezență timpurie și mobilitate extinsă. În secolul X, în lumea arabă, au fost cunoscuți ca „Zlot”, ilustrând influențele culturale variate. În secolul XI, în Imperiul Bizantin, au fost denumiți „Țigani”, termen derivat din limba greacă, reflectând percepții diferite în diversele culturi europene. Tot în acea perioadă, au fost numiți și „Adniscani”, o denumire peiorativă legată de practicile lor. Evoluția acestor denumiri arată complexitatea interacțiunii romilor cu societățile înconjurătoare de-a lungul istoriei, subliniind modul în care au fost percepuți în diferite contexte culturale și istorice.³⁴

În timpul migrației lor prin Europa, romii au fost cunoscuți sub o varietate de denumiri care reflectă atât diversitatea geografică, cât și percepțiile diferitelor culturi. Primele mențiuni istorice ale romilor datează din 1348, când au fost numiți „Cingarje” în Serbia. În decursul secolelor și în diverse țări europene, romii au fost numiți diferit: în Germania au fost denumiți „tătari”, în Elveția „Heiden”, și în Olanda aceeași denumire a fost folosită. În Europa Centrală și de Vest în secolul al XV-lea, au fost numiți „egipteni” sau „saracieni”, reflectând atât considerații legate de culoarea pielii, cât și percepții asupra practicilor lor magice și oculte. În Germania, termenul „Zigeuner” a devenit predominant, în timp ce în Franța au fost cunoscuți ca „bohémien”, iar în Anglia au adoptat denumirea de „Gipsy”. În Spania au fost numiți „Gitanos”, iar în țările nordice precum Finlanda, Norvegia și Suedia au fost denumiți „Tattare”. Această diversitate de denumiri reflectă nu doar variabilitatea culturală a comunității romilor, ci și percepțiile schimbătoare și etichetările în diverse contexte europene de-a lungul secolelor. Evoluția acestor apelative

---

³³ Marius Lakatos-Iancu, *Identitatea romilor...*, p. 361.

³⁴ Viorel Achim, *Op.cit.* p.17.

subliniază complexitatea interacțiunilor istorice și modul în care romii au fost percepuți și reprezentați în diferite medii culturale.³⁵

Dezbaterea contemporană privind terminologia pentru comunitatea romilor evidențiază o problematică complexă și sensibilă. Termenul „țigan”, derivat din limba greacă cu sensuri inițiale de „impuritate” și „păgânism”, a fost adoptat în contextul istoric al robiei pentru a descrie această comunitate. Inițial, el desemna mai degrabă o stare socială decât o etnie. În prezent, termenul „țigan” păstrează conotații negative puternice și este asociat adesea cu stereotipuri peiorative și stigmatizare în diverse culturi. În contrast, termenul „rom” este preferat de mulți membri ai comunității, inclusiv în limba romani și uneori în limba română, pentru a reflecta o identitate mai pozitivă și inclusivă. Cu toate acestea, nu există un consens unanim în rândul comunității romilor în privința utilizării exclusive a acestui termen. Unii își asumă și acceptă folosirea termenului „țigan” pentru identificarea lor. În concluzie, termenul „rom” este adoptat oficial în contexte naționale și europene, dar diversitatea de perspective evidențiază complexitatea și sensibilitatea discuțiilor referitoare la identitatea și reprezentarea comunității romilor.³⁶

În România, comunitatea romă își păstrează identitatea culturală și economică prin practicarea diverselor meșteșuguri tradiționale. În studiul realizat de "K Consulting Management and Coordination – București", s-au identificat 14 neamuri de romi³⁷ care continuă să practice meșteșuguri tradiționale în mediul rural și în ateliere improvizate. Printre aceste meserii se numără argintari, căldărari, ceunari, căciulari, cărămidari, florari, hâmurari, împletitori, lăutari, lingurari, rudari, sitari și tinichigii. Aceste meșteșuguri nu doar reflectă abilitățile excepționale ale romilor, dar și contribuie la conservarea identității culturale în contextul contemporan.

Județul Cluj, situat în nord-vestul României, găzduiește o comunitate romă diversă, care contribuie la patrimoniul cultural și economic local prin meșteșugurile lor tradiționale. Albumul realizat de Tamás Szabó și József Both oferă o imagine detaliată asupra diversității meșteșugurilor din acest județ, cum ar fi împletitul, prelucrarea lemnului și metalului, și muzica lăutarilor. Aceste activități nu doar reflectă talentul și pricepera meșteșugarilor, dar și contribuția lor semnificativă la identitatea culturală și economică a regiunii.

---

³⁵ Etves Filip, *Romii, un neam indian*, Deva, Editura „Destin”, 2000, pp. 24-25.

³⁶ Matei Petre, „Romi sau țigani. Etonimele –istoria unei neînțelegeri” Istvan Horvath și Lucian Nastasa, *Rom sau Țigan - Dilemele unui etnonim în spațiul românesc*, Cluj-Napoca, Editura „Institutul pentru Studiarea problemelor Minorităților Naționale”, 2012, pp. 27-28.

³⁷ Romano Butiq, *Loc.cit.*

În ciuda importanței lor culturale și economice, meșteșugurile tradiționale ale romilor se confruntă cu diverse provocări în contextul socio-economic actual. Industrializarea și modernizarea au dus la declinul unor meserii tradiționale precum fierăria, în timp ce integrarea pe piața muncii rămâne dificilă din cauza discriminării și a limitărilor administrative. Totuși, eforturile de conservare și promovare a acestor meșteșuguri sunt cruciale pentru păstrarea identității culturale și a diversității patrimoniului meșteșugăresc al comunității romilor din România.³⁸

Capitolul VI al cercetării explorează complexitatea comunității romilor prin prisma cutumelor și a patrimoniului cultural material și imaterial. Comunitatea romă este conceptualizată ca un sistem complex, unde fiecare familie funcționează ca o entitate autonomă, similară unei micro-societăți. Central în această structură este patriarhatul, unde bărbații dețin autoritatea principală, gestionând resursele financiare și luând decizii cruciale. Normele de conduită sunt stabilite de capul familiei, iar poziția fiecărui membru în ierarhia familială determină gradul de autoritate, subliniind puterea masculină.

Neamurile reprezintă entități distincte în cadrul comunității romilor. Acestea servesc ca grupuri reproductiv, reglementând relațiile maritale pentru a preveni incestul, dar și ca grupuri sociale bazate pe relațiile de rudenie și tradițiile comune. Apartenența la un neam nu este determinată doar de legăturile de sânge, ci și de aderarea la norme și valori culturale comune. Structura complexă a comunității romilor reflectă nu doar organizare socială, ci și autoritate politică și economică, bazată pe tradiții ancestrale și pe înțelegerea comună a valorilor culturale.

În prima subsecțiune se explorează conceptele de patrimoniu cultural material și imaterial. Patrimoniul cultural național cuprinde o colecție vastă de amintiri comune, elemente de moștenire culturală și valori fundamentale pentru societate. În România, Legislația nr. 182 din 25 noiembrie 2000 protejează patrimoniul cultural mobil național, incluzând artefacte arheologice, documente istorice, opere de artă, obiecte etnografice și altele, toate mărturiile ale evoluției societății și contribuției la patrimoniul mondial. UNESCO subliniază importanța patrimoniului cultural imaterial, care include tradiții, practici și artefacte transmise și valorificate de comunități sau indivizi și care sunt esențiale pentru identitatea culturală și coeziunea socială.

În cadrul celei de-a doua sub secțiuni, sunt expuse tradițiile legate de momentele de referință ale vieții în comunitatea romă. Căsătoria, de exemplu, nu este doar o uniune între

---

³⁸ Mălina Voicu, Raluca Popescu „Nașterea și căsătoria la populația de romi“, Revista *Calitatea Vieții*, nr. XVII, 2006, p. 264.

doi indivizi, ci o manifestare complexă a identității comunitare și a coeziunii sociale. Practici rituale precum „cititul unghiilor” și „jurământul copiilor” subliniază importanța tradițiilor magice și a supranaturalului în cultura romilor. Ceremoniile de nuntă implică întreaga comunitate și reflectă solidaritatea și egalitatea în cadrul acesteia, contravenind distribuției obișnuite a muncilor în funcție de gen în viața cotidiană. Aceste tradiții nu doar că reflectă identitatea culturală, dar și contribuie la întărirea legăturilor sociale și a tradițiilor ancestrale.³⁹

În cultura romilor, căsătoria este un moment crucial, marcat de tradiții și ritualuri semnificative. Procesul de căsătorie începe cu o propunere făcută de părinții mirelui către familia miresei, urmată de discuții și negocieri. Este important de menționat că, în contrast cu alte comunități rome, nu se practică obiceiul de a vinde fetele, ci familia mirelui oferă o zestre în funcție de posibilitățile economice și de statutul social. Căsătoria în sine se desfășoară pe parcursul a două zile și două nopți, conform unui program bine definit. Aceasta include petreceri separate la casele mirelui și miresei, unde se celebrează bucuria și se întâlnesc familiile și prietenii celor doi viitori soți. Un moment deosebit este prezentarea sumei de bani oferite de socrul mare pentru prosperitatea cuplului, care este împărțită apoi invitaților ca simbol al generozității și bucuriei aduse de eveniment.⁴⁰

În cultura romani, ceremonia funerară este un moment solemn și profund, caracterizat prin respectarea intimității familiei și evitarea unor practici precum jucarea cearceafului, pentru a păstra sacralitatea momentului. Deși unele tradiții pot fi diferite, respectul pentru integritatea și reputația miresei rămâne o preocupare centrală în comunitate.

Nașterea în cadrul comunității romilor este întâmpinată cu bucurie și ceremonialitate, iar sosirea unui băiat este deosebit de apreciată, fiind văzută ca o continuare a liniei de sânge și asigurarea perpetuării neamului. Femeile gravide sunt îndrumate să evite influențele negative și să se concentreze pe aspectele frumoase ale vieții în timpul sarcinii. După naștere, copilul este întâmpinat cu gesturi simbolice de protecție și prosperitate, reflectând dorința comunității pentru o viață binecuvântată și lipsită de ghinioane pentru noul membru al familiei.

În cadrul culturii romani, botezul are două variante principale: „bolimos”, care implică un botez religios conform tradițiilor creștine, și „botezul de pământ” și „botezul de foc”, care sunt rituri specifice culturii romilor și reflectă legătura profundă cu natura și tradițiile ancestrale. Aceste ceremonii sunt esențiale pentru binecuvântarea și protejarea

---

³⁹ *Ibidem*, p. 87.

⁴⁰ Delia Grigore, *Op cit.* p. 106.

copiilor încă de la începutul vieții lor. În concluzie, viața în cadrul comunității romilor este marcată de o serie de ritualuri și tradiții care reflectă respectul profund față de ciclurile vieții, identitatea culturală și valorile transmise din generație în generație.⁴¹

În cadrul comunității gaborilor, o ramură distinctă a populației rome, evenimentele cheie din viața lor, cum ar fi nașterea și ritualele asociate, sunt considerate fundamentale pentru stabilitatea și prestigiul social. Nașterea unui băiat în familia gaborilor este privită ca o dovadă a masculinității și a potenței, conferind un statut deosebit familiei. În acest context, există o presiune implicită pentru ca femeile să aducă pe lume băieți, iar absența acestora poate fi percepută ca o pierdere și poate afecta statutul femeii în cadrul familiei și comunității. În ceea ce privește alegerea numelui, acesta este un proces cu semnificații adânci și ritualuri specifice. De obicei, numele este inspirat din tradiția familiei și poate fi legat de numele bunicului sau al tatălui copilului. Totuși, alegerea numelui este de obicei o responsabilitate care revine mamei, care poate să se bazeze pe visele sau intuiția sa pentru a alege un nume potrivit pentru copil. În unele cazuri, când părinții nu se pot pune de acord, intervine un membru respectat al comunității pentru a ajuta la alegerea numelui potrivit. După naștere, copilul este considerat pur și este ținut izolat de persoane străine, cu excepția bărbaților din familie, timp de 40 de zile. Această perioadă este crucială pentru protejarea purității copilului și pentru a preveni orice influențe negative asupra sa. Este important de remarcat că această restricție nu se aplică bărbaților din familia apropiată, cum ar fi tatăl, socru sau soțul mamei, care sunt liberi să interacționeze cu copilul fără nicio restricție.⁴²

6.1.3. Decesul

În cultura romani, conceptul de moarte este tratat cu o seriozitate profundă și este înconjurat de un aer de mister și rezervă. Similar altor grupuri religioase și etnice, romii își concep moartea ca o trecere a sufletului din lumea fizică în lumea spirituală. Această trecere este însoțită de numeroase credințe și tradiții care își au rădăcinile în credințele religioase și în cultura lor specifică. Moartea este considerată un subiect tabu în comunitatea romani, iar discuțiile despre aceasta sunt evitate sau tratate cu mare rezervă. Se crede că aducerea în discuție a morții sau a aspectelor asociate acesteia, cum ar fi neșansa sau ghinionul, poate atrage ghinionul și nenorocirea asupra familiei. În viziunea romilor, există o dualitate puternică, de exemplu, între bine și rău, lumina și întunericul, Dumnezeu și Diavolul. Această dualitate se reflectă și în modul în care este percepută moartea și lumea de dincolo.

---

⁴¹ *Ibidem*, p. 106.

⁴² Sala Gabriel, *Op.cit.* p. 66-67.

Evitarea pronunțării numelui unei persoane decedate, pentru a nu chema strigoii și utilizarea termenilor eufemistici pentru a face referire la moarte sunt practici comune în cadrul comunității, deoarece se crede că ar putea atrage spiritele rele sau ar putea perturba liniștea sufletului celui decedat. De asemenea, în cultura romani există o serie de semne și premoniții asociate cu moartea, care sunt interpretate ca anunțuri ale unor evenimente tragice iminente. Aceste semne pot fi observate în vise, în general, sunt interpretate în funcție de tradițiile și credințele specifice ale comunității romani.⁴³

În cadrul comunității romani, ceremoniile funerare reprezintă un moment solemn și profund, încărcat de tradiție și semnificație. Aceste ceremonii marchează trecerea unei persoane în lumea de dincolo și sunt caracterizate de practici și ritualuri specifice, care reflectă respectul și devotamentul față de cei decedați și familiile lor. Un aspect central al ceremoniilor funerare este pregătirea trupului decedatului pentru înmormântare. Acest proces implică îmbrăcarea decedatului în haine noi și îngrijite, care să îi ofere demnitate în fața celorlalți membri ai comunității. De asemenea, sunt plasate alături de el obiecte personale semnificative, ca un omagiu adus vieții pe care a trăit-o. În timpul ceremoniei de înmormântare, membrii comunității se adună pentru a-și exprima respectul și condoleanțele față de cel decedat și pentru a-și oferi sprijin reciproc. Cântecele de jale și rugăciunile rostite reflectă profunditatea durerii și speranța în odihna veșnică a sufletului celui plecat. După înmormântare, comunitatea se mobilizează pentru a oferi sprijin și susținere familiilor îndurerate. Solidaritatea și unitatea sunt aspecte centrale în aceste momente dificile, iar membrii comunității se implică activ în acordarea de ajutor și în împărtășirea povestirilor și amintirilor despre persoana decedată. În ceremoniile funerare din cultura romani sunt un tribut adus vieții și memoriei celor decedați și o expresie a solidarității și compasiunii din cadrul comunității. Aceste ceremonii reprezintă un moment de comemorare și vindecare, care evidențiază importanța tradițiilor și a legăturilor umane în fața pierderii și a durerii.⁴⁴

În cultura romani, există un ritual cunoscut este „*scoaterea prin ușa din spate*”, care constituie o parte esențială a ceremoniilor funerare. Acest ritual este caracterizat de scoaterea trupului decedatului din locuință prin ușa din spate a casei. Scopul acestui gest este de a împiedica sufletul decedatului să se întoarcă acasă și să rămână legat de lumea terestră. O altă tradiție importantă este reprezentată de plasarea de monede pe drumul către cimitir și chiar peste sicriul decedatului în timpul înmormântării. Această practică are ca scop asigurarea că sufletul decedatului va avea resurse financiare în călătoria sa către lumea de

---

⁴³ Delia Grigore, *Op cit.* pp. 114-115.

⁴⁴ *Ibidem* pp. 116-117.

dincolo. Este demn de menționat că toate aspectele ceremoniei funerare sunt gestionate exclusiv de către membrii neromi ai comunității, deoarece în credința romani, corpul decedatului este considerat impur și este necesar ca responsabilitatea pentru ritualurile funerare să fie preluată de către cei din afara comunității. În unele comunități de romi, se mai practică incinerarea unor obiecte personale ale decedatului, ca o formă de eliberare a sufletului sau ca o modalitate de purificare a obiectelor de energiile negative asociate cu moartea. De asemenea, femeile joacă un rol semnificativ în ceremoniile funerare, ridicând trupul decedatului din sicriu și stropindu-l cu apă sfințită sau alcool conform tradițiilor și credințelor comunității lor. Aceste aspecte evidențiază complexitatea și profunzimea tradițiilor funerare din cultura romani și relevă importanța lor în procesul de comemorare a celor decedați și de despărțire de aceștia.⁴⁵

Ritualurile funerare practicate în cultura romani sunt profund ancorate în tradiție și sunt concepute pentru a facilita trecerea sufletului decedatului către lumea de dincolo și pentru a oferi sprijin emoțional membrilor familiei îndurerate. Aceste ritualuri reflectă nu doar respectul față de cei decedați, ci și valorile și credințele fundamentale ale comunității romani în legătură cu viața și moartea. Unul dintre aceste rituale importante este acela de a muta din încăpere toate obiectele care ar putea să împiedice sufletul muribundului să-și urmeze călătoria. Acest gest simbolic este menit să ofere liniște și să faciliteze trecerea către lumea de dincolo. De asemenea, ritualul iertării reciproce este o expresie a dorinței de a elibera sufletul muribundului de orice regret sau remușcare. Prin această iertare, atât muribundul, cât și membrii familiei îndurerate își pot găsi pacea interioară și pot accepta mai ușor despărțirea. Credința că sufletul decedatului rămâne legat de familie pentru o perioadă de timp după moarte reflectă legăturile puternice și importanța relațiilor familiale în cultura romani. Această credință subliniază că procesul de despărțire este unul gradual și că familia are un rol esențial în pregătirea sufletului decedatului pentru trecerea către lumea de dincolo. De asemenea, ideea că muribunzii simt venirea morții și își iau rămas bun de la cei dragi adaugă o dimensiune emoțională profundă acestor ritualuri funerare. Aceste credințe și practici ilustrează respectul și sensibilitatea comunității romani față de procesul de trecere și relațiile interumane. În ansamblu, ritualele funerare din cultura romani sunt un amalgam complex de semnificații și simboluri, care reflectă înțelepciunea și tradițiile acestei comunități în fața morții și a durerii.⁴⁶

---

⁴⁵ *Ibidem* p.118.

⁴⁶ *Ibidem* pp. 119-120.

În cultura gaborilor, moartea este un moment crucial, cu o semnificație profundă și complexă, care aduce împreună comunitatea într-un mod unic și solemn. Ritualurile funerare ocupă un loc central în această tradiție, având rolul de a marca trecerea sufletului decedatului și de a consolida legăturile dintre cei vii. Ceremonia funerară se întinde pe o perioadă de trei zile și trei nopți, pregătind terenul pentru înmormântare în a patra zi. În aceste zile, familia și comunitatea se adună pentru a-și exprima respectul și pentru a oferi condoleanțe. Pregătirea defunctului pentru înmormântare este făcută cu mare grijă și respect pentru tradiție. Este îmbrăcat în haine specifice și tradiționale, iar culorile acestora sunt alese cu atenție, în funcție de diferite criterii, inclusiv vârstă și statut social. Desfășurarea ceremoniei funerare este supravegheată de o persoană desemnată, responsabilă cu asigurarea bunei desfășurări a evenimentului. Aceasta se asigură că sunt respectate toate obiceiurile și tradițiile specifice, iar procesiunea funerară decurge conform ritualului. Un aspect remarcabil al tradiției gaborilor este refuzul lor categoric de a accepta autopsia în cazul decesului unui membru al comunității. Această atitudine se datorează profundelor credințe și valorile lor specifice, care pun mare preț pe respectarea integrității trupului decedatului și pe păstrarea tradițiilor ancestrale. Astfel, moartea devine un moment de adâncă solemnitate și respect în cultura gaborilor, în care comunitatea se unește pentru a-și lua rămas-bun de la cei plecați și pentru a le oferi un ultim omagiu.⁴⁷

În cultura gaborilor, despărțirea de cel decedat este însoțită de ritmuri muzicale și cântece laice, interpretate exclusiv cu vocea, fără a fi folosite instrumente muzicale. Aceste cântece sunt menite să aducă un ultim omagiu celui trecut în neființă și să îl înveselească pentru ultima oară. Alegerea primului cântec îi revine de obicei celui mai apropiat dintre cei prezenți. Ceremonia funerară are loc pe durata unei singure nopți, iar dimineața următoare, participanții se întorc fiecare acasă. În timpul întâlnirii de pe ultima zi a ceremoniei, toți cei prezenți își aduc un ultim omagiu defunctului și recunosc valoarea acestuia în comunitate. Iertarea joacă un rol central în această etapă, fiecare nume al celor apropiați fiind menționat, chiar și în absența lor. De asemenea, un moment important al ceremoniei este bătutul a trei cuie în sicriu, un ritual considerat sacru, care simbolizează încheierea ceremoniei funerare și oferă protecție și siguranță sufletului decedatului în lumea de dincolo. Este esențial de menționat că în cultura gaborilor, supravegherea constantă a defunctului este necesară pentru a împiedica blestemul să se abată asupra familiei. De asemenea, tradițiile și credințele

---

⁴⁷ Sala Gabriel, *Op cit.* pp. 74-75.

specifice ale acestei comunități interzic cu fermitate efectuarea autopsiei, considerând că aceasta ar putea tulbura liniștea și pacea sufletului celui decedat.⁴⁸

În cultura romilor, familia joacă un rol central și este fundamentul identității individuale și colective. Structura tradițională este patriarhală, dar fiecare membru are roluri bine definite: bărbații sunt capii familiei și asigură subzistența economică, în timp ce femeile gestionează gospodăria și relațiile sociale, contribuind și la veniturile familiei prin vânzarea de produse. Reciprocitatea este o valoare fundamentală, vizibilă în practici precum căsătoria, unde schimbul de bunuri și bani între familii nu doar că consolidează uniunea dintre doi indivizi, ci și între comunități. Relațiile familiale sunt diverse și complexe, incluzând legături consangvine, de afinitate și alianțe prin nași și fini. Familia nu se limitează doar la membri consangvini, ci include întreaga rețea de relații care susțin tradițiile și valorile culturale transmise de-a lungul generațiilor. Solidaritatea, respectul și menținerea tradițiilor sunt fundamentale pentru coeziunea socială și păstrarea identității în cadrul comunității romilor.

Cercetarea scoate în evidență importanța interpretării rezultatelor în contextul conservării și evoluției patrimoniului cultural rom. De menționat faptul că aceasta s-a concentrat pe două dimensiuni culturale distincte ale comunității: conservarea tradițiilor și integrarea în societatea majoritară. Prin utilizarea metodelor adecvate de cercetare, inclusiv analiza documentelor, observația participativă și interviurile, s-a obținut o înțelegere comprehensivă a fenomenului studiat. Rezultatele au evidențiat variabilitatea adaptării culturale în rândul comunității de romi din județul Cluj, clasificând neamurile în trei categorii distincte.

În primul rând, comunitățile conservatoare se disting prin angajamentul lor ferm în păstrarea tradițiilor și valorilor culturale, inclusiv limbă romani, meșteșuguri tradiționale și obiceiuri transmise din generație în generație. Un exemplu notabil este comunitatea de romi gabori, care se remarcă prin eforturile de perpetuare a identității culturale.

În al doilea rând, comunitățile evolutive păstrează anumite elemente distinctive ale culturii romi, cum ar fi folosirea limbii romani în familie și practicarea unor obiceiuri tradiționale, dar sunt afectate de schimbările culturale și influențele majorității.

În contrast, comunitățile asimilate renunță la trăsăturile distincte ale culturii romi în favoarea adoptării valorilor și tradițiilor predominante. Aceste comunități sunt complet integrate în procesele de globalizare, ceea ce poate duce la pierderea tradițiilor locale.

---

⁴⁸ *Ibidem* p.75.

Interpretarea acestor rezultate a subliniat complexitatea și variabilitatea adaptării culturale în rândul comunității de romi din județul Cluj, reflectând schimbările sociale și culturale din cadrul acestei minorități etnice.

Folosirea interviului semi-structurat drept principală metodă de colectare a datelor s-a constatat a fi extrem de eficientă dat fiind faptul că prin utilizarea acesteia am reușit să obțin o perspectivă cuprinzătoare asupra modului în care romii își transmit și își valorifică tradițiile în contextul contemporan. Participanții, provenind din diferite domenii și poziții în comunitate, mi-au furnizat informații esențiale despre practicile tradiționale și adaptările acestora la schimbările sociale și economice.

Rezultatele cercetării au evidențiat nu doar diversitatea meșteșugurilor tradiționale, ci și semnificațiile culturale adânci asociate acestora pentru comunitatea romă. De asemenea, am evaluat implicarea și recunoașterea patrimoniului cultural al romilor în cadrul societății majore.

Cercetarea de față a relevat că procesul de cunoaștere, conservare și promovare a patrimoniului cultural al romilor nu trebuie abordat exclusiv din perspectiva culturală, ci și din cea socială și politică. Această cercetare a subliniat aceste aspecte, consolidând nu doar obiectivele cercetării în sine, ci și importanța înțelegerii și aprecierii contribuției romilor la diversitatea culturală și la evoluția societății. Prin conservarea și promovarea patrimoniului lor cultural, s-au putut construi punți de înțelegere și solidaritate între diferitele grupuri etnice și culturale, promovând astfel o societate mai inclusivă și mai respectuoasă față de diversitatea umană.

Este esențial de menționat faptul că această cercetare a adoptat o abordare longitudinală, ceea ce înseamnă că rezultatele acesteia reflectă informațiile acumulate și experiențele dobândite pe parcursul unei perioade extinse de timp, începând încă din perioada studiilor universitare și continuând și după aceea. În timpul studenției, am fost activ implicat în mișcarea romilor, participând la diverse programe și inițiative dezvoltate în comunitățile de romi din județul Cluj și din alte regiuni. Aceste proiecte nu numai că mi-au oferit oportunitatea de a interacționa direct cu membrii comunității, dar și mi-au permis să acumulez cunoștințe relevante despre viața lor de zi cu zi, nevoile lor, așteptările și tradițiile. Ulterior, în calitate de reprezentant al romilor la nivel instituțional, am avut ocazia să dialoghez în mod constant și profund atât cu liderii comunității, cât și cu membrii acesteia, ceea ce a contribuit semnificativ la modelarea cercetării. De asemenea, experiența mea personală în comunitatea romilor, încă din copilărie, a fost un factor crucial în realizarea acestei cercetări. Fiind crescut într-o familie cu tradiții puternice în meșteșugurile

tradiționale ale romilor și trăind într-o comunitate compactă de romi din județul Cluj, am dobândit o perspectivă profundă și contextualizată asupra vieții și valorilor acestor comunități.

Toate aceste dimensiuni, împreună cu experiența mea în cercetare și activismul prestat în comunitățile de romi, au contribuit la fundamentarea și realizarea acestei cercetări, aducând o perspectivă bogată și diversificată asupra subiectului și consolidând relevanța și impactul acesteia în domeniul studiilor romilor. Rezultatele obținute în cadrul acestei cercetări au potențialul de a aduce contribuții semnificative la literatura de specialitate și la îmbunătățirea înțelegerii publice asupra culturii și identității romilor. De asemenea, cercetarea a avut o dimensiune practică, promovând conservarea și revitalizarea culturală a acestei comunități în contextul schimbărilor sociale și economice contemporane.

Este important de menționat că teza de față nu se limitează doar în a expune o documentare și un set de informații cu privire la cultura și patrimoniul cultural al romilor, ci are rolul de a influența pozitiv evoluția culturii romilor, promovând astfel, respectul pentru diversitatea culturală, stimulând dialogul intercultural și coeziunea socială.

Conform teoriei avansate de Magyari-Vincze Eniko, se conturează o serie de obstacole semnificative în calea stabilirii unei identități pozitive în rândul comunității rome. Aceste bariere includ aspecte precum sărăcia, infraționalitatea și condițiile precare de trai, care, la rândul lor, contribuie la marginalizarea lor în ceea ce privește accesul la o educație adecvată și la oportunități de angajare. Aceste aspecte sunt considerate cruciale pentru obținerea unei vieți cu demnitate și pentru dezvoltarea unui sentiment adecvat de respect de sine.⁴⁹

Lucrările de cercetare anterioare au întâmpinat dificultăți în documentarea istorică a romilor, datorită lipsei de izvoare scrise și a limitărilor impuse de condițiile socio-economice în care aceștia au trăit de-a lungul secolelor. Totuși, importanța de a înțelege și a prezenta această istorie “scrisă pe ușa din dos a istoriei” este vitală pentru a combate stereotipurile și prejudecățile. Prin urmare, această cercetare nu doar că urmărește să ilustreze evoluția meșteșugurilor și a tradițiilor romilor, ci și să sublinieze importanța lor în cadrul comunității.

Evidențierea practicilor tradiționale și a meșteșugurilor romilor din județul Cluj contribuie la conservarea și valorificarea patrimoniului cultural al acestei comunități. În

---

⁴⁹ Eniko Magyari-Vincze, *Excluderea socială la intersecția dintre gen, etnicitate și clasă - O privire din perspectiva sănătății reproducerii la femeile rome*, Cluj-Napoca, Editura „Fundației pentru Studii Europene“, 2006, p. 88.

concluzie, cercetarea nu doar aduce în prim-plan aspecte mai puțin cunoscute ale istoriei și culturii romilor, ci și încearcă să ofere o perspectivă autentică și profundă asupra valorilor și tradițiilor acestui popor.

Încurajez continuarea explorării și înțelegerii profunde a patrimoniului cultural al diferitelor comunități etnice, cu o atenție specială acordată grupurilor marginalizate sau subreprezentate în istoriografia tradițională. Consider că este esențial să ne concentrăm pe aceste aspecte pentru a obține o perspectivă mai amplă și mai autentică asupra diversității culturale și a identității etnice.

BIBLIOGRAFIE

- ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA, Secția de Științe Istorice, *Documenta Romaniae Historica – B. Țara Românească (1247-1500)* București, Editura „Academiei Republicii Socialiste România“, Vol. I, 1966;
- ACHIM Viorel „*Țigani în istoria României*“, București, Editura „Enciclopedică“, 1998;
- ALEXANDRESCU Gabriela „*Tradiții ale romilor în spațiul românesc*“, București, Editura „Organizația Salvați Copiii“, 2016;
- BALOTESCU, Irina *Ghid patrimoniul cultural imaterial pentru învățământul preuniversitar*, Timișoara, Editura „Art Press“, 2020;
- BAURET Gabriel - *Abordarea fotografiei*, București, Editura „AII“, 199;
- BĂCANU Maria Cobianu Țigani - Minoritate națională sau majoritate infrafracțională, București Editura „Bravo-Press“, 1996;
- BĂNICĂ Mirel, *Bafta, Devla și Haramul – Studii despre cultura și religia romilor*, Iași, Editura „Polirom“, 2019;
- BERNARD S. Phillips *Social Research. Strategy and Tactics* The Macmillan Comapany“ (ediția a II a), New York, 197;
- BOORDE’S Andrew *The Fyrst Boke of the Introduction of Knowledge*, Published for the Early English Text Society, by N.T. Trübner & Co, London, 1870;
- BRATOSIN Lorinel și VELICU Daniel, *Arc peste timp. Patrimoniul cultural UNESCO*, Revista online „Intelligence - în serviciul tău“, 2022;
- BRĂTIANU I. Gheorghe *O enigmă și un miracol istoric: POPORUL ROMÂN*, București, Editura „Științifică și Enciclopedică“, 1988;
- BREGER Rosemary Anne și HILL Rosanna, *Cross-Cultural Marriage: Identity and Choice (CrossCultural Perspectives on Women)*, ISBN 1859739636, Oxford, New York, Berg, 1998;
- BURTEA Vasile, *The Romanies in the Synchrony and Diachrony of the Contact Populations*, București, Editura „Centrul Național de Cultura a Romilor“, 2016;
- CACE Sorin „Meseriile și ocupațiile populației de romi din România“ studiul, „*Romii în România*“, Coord. Preda Marin, Zamfirescu Cătălin, București, Editura Expert, 2002;
- CARIAVAN Daniel, *Căsătoriile mixte și efectele acestor asupra identității etnice rome*, Brașov, Editura „Etnous“, 2019;

- CENTRUL DE RESURSE PENTRU COMUNITĂȚILE DE ROMI, *Monitorizarea implementării la nivel local a Strategiei Guvernamentale pentru Îmbunătățirea situației romilor din România*, Cluj-Napoca, Editura „AMM SRL“, 2004;
- COMISIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU HOLOCAUST ÎN ROMÂNIA, Raport final „Elie Wiesel“ *Deportarea romilor și tratamentul lor în Transnistria*, 2004;
- CHELCEA Ion, *Țigani din România*, București, Editura „Institutului Central de Statistică“, 1994;
- CHELCEA Septimiu, *Chestionarul în investigația sociologică*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975;
- CHELCEA Septimiu, *Metodologia cercetării sociologice*, București, Editura Economică, 2001;
- CHERATA Lucian, *Istoria țiganilor*, București, Editura „Z“, 1998;
- COSOVAN Veronica *Conceptul de patrimoniu cultural și diversele sale accepțiuni*, Chișinău, Editura „Institutul de Istorie al Republicii Moldova“, 2019;
- CRISTIAN Vasile „Câteva considerații privind politicile culturale în România Interbelică“, *Revista istorică*, nr. 1-3, tom XXXIII, 2022;
- DAN Dimitrie, *Etnii Bucovinene, Armenii, Evreii, Lipovenii, Rutenii, Țigani*, Suceava, Editura „Muștenii“, 2012;
- DONOS Victor doctorand „*Publicația Legea și viața - Documentarea ca metodă de realizare a cercetării doctorale*“, Chișinău, Republica Moldova, nr. 6-7, 2020;
- DRĂGHIA DAN „Romii din România în perioada 1918-1989“, în Irina Nastasă Matei (Coord.), *Romii din România: identitate și alteritate: Manual auxiliar didactic*, Cluj-Napoca, Editura „Școala Ardeleană“, 2016;
- DUMINICĂ Gelu, PREDA Marian *Accesul romilor pe piața muncii*, București, Editura „Cărții de Agribusiness“, 2003;
- DUMINICĂ Ion „Simbolistica tradițională a romilor în Europa contemporană II“, *Revista de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie*, Nr. 13(26), Chișinău, Moldova, 2010;
- DUMINICĂ Ion „Presa-unul din cei patru piloni principali în procesul de emancipare socială a romilor din perioada interbelică“ *Revista Magazin bibliografic*, nr. 3-4, Chișinău, Moldova, 2019;
- DUMITRESCU Doru, *Istoria minorităților naționale din România*, București, Editura „Didactică și Pedagogică“, 2008;

- DURKHEIM Emile, *Regulile metodei sociologice*, București, Editura „Polirom“, 2002;
- ETVES Filip, *Romii un neam indian*, Deva, Editura „Destin“, 2000;
- ENCIU NICOLAE, „Populația României interbelice în context general european: Trăsături generale și specifice“ *Anuarul Institutului de istorie*, Chișinău, 2019;
- FLOROAIA Mihai, *Integrarea romilor în Transilvania Habsburgică*, Iași, Editura „Lumen“, 2013;
- FRASER Angus, *Țigani - Originile, migrația și prezența lor în Europa*, București, Editura „Humanitas“, 2017;
- FRANCOIS de Singly, Alani Blanchet, Anne Gotman și Jean-Claude Kaufmann – *Ancheta și metodele ei: Chestionarul, Interviuul de producere a datelor, interviul comprehensiv*, București, Editura „Polirom“, 1998;
- FULGER Ioan Valentin, *Metodologia cercetării în științele socio-umane*, Arad, „Universitatea Aurel Vlaicu“, Suport de curs partea a II -a, 2018;
- GÂRBOAN Raluca, „Metode de cercetare utilizate în evaluare“, *Transylvanian Review of Administrative Sciences Nr. 20*, 2007;
- GÂRBOAN Raluca, ȘANDOR Sorin Dan, „Metode calitative utilizate în evaluarea de proiecte“, *Revista Transilvană de Științe Administrative*, Nr. 8(16), 2006;
- GERGELY Dezideriu „Romi sau țigani? Controversa denominării“, în Istvan Horvath și Lucian Nastasa *Rom sau Țigan- Dilemele unui etnonim în spațiul românesc*, Cluj-Napoca, Editura „Institutul pentru Studiarea problemelor Minorităților Naționale“, 2012;
- GRAUR Alexandru *Lets mots tsiganes en Romain*, Bulletin Linguistique Romane, Vol II, București, Editor „Alexandru Rosseti“, 1934;
- GRIGORE Delia, *Identitatea rromă contemporană – Între etnotip și stereotip*, București, Editura „Amare Rromentza“, 2018;
- GRIGORE Delia, NEACȘU Mihai, FURTUNĂ Adrian-Nicolae *Romii...în căutarea stimei de sine*, București, Editura „Vanemonde“, 2007;
- HUBER Viorica, *Basmе țigănești*, București, Editura „Tineretului“, 1962;
- ILIE Simona „Ocuparea minorității rome între strategie și flexibilitate“ în Studiul *Incluziunea romilor din România: politici, instituții, experiențe*, Constanța, Editura „Dobrogea“, 2012;
- ILUȚ Petru, *Abordarea calitativă a socioumanului*, Iași, Editura „Polirom“, 1997;
- ILUȚ Petru, *Sinele și cunoașterea lui*, București, Editura „Polirom“, 2001;

- INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂȚII VIETȚII, *Indicatori privind comunitățile de romi din România*, București, Editura „Expert“, 2002;
- INSTITUTUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ, *Recensământul Populației și a Locuințelor*, Vol. 4, poziția 1, 1992;
- KOGĂLNICEANU Mihail, *Schițe despre țigani*, Iași, Tipografia „Dacia“, P. Iliescu & D. Grossu, 1900;
- LAKATOS-IANCU Marius– „Folosirea limbii romani în administrația publică din Cluj“ Cluj-Napoca, *Revista Tribuna*, Nr. 326, aprilie 2016;
- LAKATOS-IANCU Marius „8 aprilie Ziua Internațională a romilor“, Cluj-Napoca, *Revista Tribuna*, Nr. 326, 2016;
- LAKATOS-IANCU Marius - „Comunitatea romilor privită din perspectiva meșteșugărească“, Cluj-Napoca, *Revista Tribuna*, Nr. 326, , 2016;
- LAKATOS-IANCU Marius „Cultura romilor – Realitatea identității etnice“, Cluj-Napoca, *Revista Tribuna*, Nr. 326, 2016;
- LAKATOS-IANCU Marius, „Identitatea romilor. Patrimoniul cultural material și imaterial al etniei rome“ în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, Cluj-Napoca, Editura „Mega“, 2020;
- LAKATOS-IANCU Marius „Ziua internațională a romilor – perspective istorice, cultural și simbolice“, *Anuarul Institutului de Istorie George Barițiu*, Editor „Academia Română“, filiala Cluj-Napoca, Seria Historica, Supliment nr. 2, 2020;
- LASZLO Foszto și TOMA Ștefănia, „Spectrum. Cercetări Sociale despre Romi“, *Paradigme și discipline în spectrul cercetărilor sociale despre romii din România*, Cluj-Napoca, Editura „Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorității Naționale și Kriterion“, 2011;
- LIÉGEOIS Jean Pierre, *Romii în Europa*, București, Editura „Monitorul Oficial“, 2008;
- LIVADĂ-CADESCHI Ligia, „Robia în Țările Române în secolele XIV –XIX“ în Irina Nastasă Matei (Coord.), *Romii din România: identitate și alteritate: Manual auxiliar didactic*, Cluj-Napoca, Editura „Școala Ardeleană“, 2016;
- MAGYARI-VINCZE Eniko, *Excluderea socială la intersecția dintre gen, etnicitate și clasă -O privire din perspectiva sănătății reproducerii la femeile rome*, Cluj-Napoca, Editura Fundației pentru Studii Europene, 2006;

- MANOLE Florin „Țigan-rom Perspective istorice comparative“ în Istvan Horvath și Lucian Nastasa, *Rom sau Țigan- Dilemele unui etnonim în spațiul românesc*, Cluj-Napoca, Editura „Institutul pentru Studierea problemelor Minorităților Naționale“, 2012;
- MARIEA Ionescu și CACE Sorin, *Politici publice pentru romi. Evoluții și perspective*, București, Editura „Expert“, 2006;
- MARIN Manuela, *Romii și regimul comunism din România-Marginalizare, Integrare și Opoziție*, Cluj-Napoca Editura „Mega“, , 2017;
- MARK Larisa, FOLOȘTINĂ Ruxandra, „Bune practici în domeniul incluziunii sociale a romilor. Economie socială. Studiu comparativ România – Spania“ Volumul simpozionului internațional *Egalitate de șanse în educație, dezvoltare personală, integrare socială*, București, Editura „Universitară“, 2013;
- MATEI Petre „Adunările țiganilor din Transilvania din 1919 (II)“, *Revista Istorică*, București, Editura „Academiei Române“, Nr. 1-2, 2011;
- MATEI Petre „Romi sau țigani. Etonimele –istoria unei neînțelegeri“ Istvan Horvath și Lucian Nastasa, *Rom sau Țigan - Dilemele unui etnonim în spațiul românesc*, Cluj-Napoca, Editura „Institutul pentru Studierea problemelor Minorităților Naționale“, 2012;
- MATEI Petre, *Mișcarea romă din România în presa interbelică: 1933-1941*, Cluj-Napoca, Editura „Institutul pentru Studierea problemelor Minorității Naționale și Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România-Elie Wiesel“, 2022;
- MIHĂIESCU Oana, PUTINEANU Dorina, RÎUREANU Carmen, *Discriminarea pe înțelesul tuturor*, București, Asociația pentru Incluziune Socială „Proetnica“, 2018;
- MIFTODE Vasile, *Nivelele investigației sociologice*, în *Analele Universității „Al. I. Cuza” Iași*, III (filozofie), tomul XIX, 1973;
- MIFTODE Vasile - *Metodologia sociologică*, Galați, Editura Porto-Franco, 1995;
- NETEA G. Mihai , *O istorie genetică incompletă a Românilor*, București, Editura „Humanitas“, 2022;
- PĂȘCUȚĂ Adrian, *Romii, Istoric și caracteristici*, București, Editura „Pro Universitaria“, 2012;
- PETCUȚ Petre, *Romii. Sclavie și Libertate – Constituirea și emanciparea unei noi categorii etnice și sociale la nord de Dunăre*, București, Centrul Național de Cultură a Romilor, 2016;
- PECUȚ Petre, Delia Grigore, Mariana Sandu, *Istoria și tradițiile romilor*, București, Editura „RO Media“, 2023;

- PONS Emmanuelle, *Les Tsiganes en Roumanie: des citoyens à part entière?*, Paris, Editura „L'Harmattan“, 1995;
- POTRA George, *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România*, București, Editura „Dacoromanica“, 1938;
- POTRA George, *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România*, „Colecția Studii Cercetări, Sinteze – Seria Istorie“, București, Editor Mihai Dascăl, 2002;
- PREDA Caterina „Reprezentări artistice ale romilor în cultura română în secolele XIX-XXI“ în Irina Nastasă Matei (Coord.), *Romii din România: identitate și alteritate: Manual auxiliar didactic*, Cluj-Napoca, Editura „Școala Ardeleană“, 2016;
- PREOTEASA Ana Maria, *Specificul ocupării la populația de romi din România, Raport de țară – România, Situația romilor în România 2011 între incluziune socială și migrațiune*, Constanța, Editura „Dobrogea“, 2011;
- REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA *Recensământul populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977*, Vol. 1 – Structura demografică, București, Editura, „Direcția Generală de Statistică“, 1980;
- ROMANO CHER – Casa Romilor, Agenția Împreună, *Romano Butiq- Studiu despre meșteșugurile rome*, București, Editura „K Consulting Management and Coordination“, 2013;
- ROMANO CHER – Casa Romilor, *Moștenitură din moștenitură am făcut meseria asta. Meșteșugurile Tradiționale Rome - Realități Economice și Construcții Identitare*, Studiu Socio -Antropologic – proiect POSDRU/84/6.1/S/56327, București 2011;
- QUESTIN Marc-Louis, *Magia țiganilor - tradiții, practici, leacuri ancestrale*, Pitești, Editura „Paralela 45“, 2009;
- SALA Gabriel, *Neamul Țiganilor gabori -istorie tradiții mentalități*, Cluj-Napoca, Editura „Dacia“, 2013;
- SALA Gabriel, *Romii în vârtoarea istoriei*, Arad, Editor „Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol“ 2015;
- SANDU Ion *Istoria și Tradițiile Minorității Rome*, Manual pentru clasa a VI- a, București, Editura „Didactică și Pedagogică SA“, 2018;
- SANDOR Sorin Dan, *Metode și tehnici de cercetare în științele sociale*, București, Editura „Tritonic“, 2013;
- SARĂU Gheorghe, *Romii, India și limba rromani*, București, Editura „Kriterion“, 1997;

- SĂRAC Ioan *Istoria țiganilor*, Cluj-Napoca, Editura Dokia, 2020;
- SCĂRNECI Florentina, *Îndrumar de cercetare calitativă în științele socio-umane*, Brașov, Editura „Universității Transilvania“, 2006;
- SIMU Mona „O privire de ansamblu asupra câtorva instituții culturale în România, între primul Război Mondial și perioada actuală“, *Revista Calitatea Vieții*, Nr. 4, București, Editura „Academiei Române“, 2019;
- STĂNICĂ Talida, *Kestiuni rome - o incursiune în cultura, istoria și tradițiile romilor*, ediție bilingvă, București, Editor „Partida Romilor Pro Europa“ 2014;
- SZABÓ Tamás, BOTH József, *Meșteșugurile romilor în imagini*, Cluj-Napoca, Editura Tradiții Culturale, 2018;
- TARNOVSCHI Daniela *Situația romilor în România, 2011 Între incluziune socială și migrație -Raport de țară*, Constanța Editura „Dobrogea“, 2012;
- ZAMFIR Elena și Cătălin Țiganii *între ignorare și îngrijorare*, București, Editura „Alternative“, 1993;
- VOICU Mălina, POPESCU Raluca, „Nașterea și căsătoria la populația de romi“ , *Revista Calitatea vieții* Nr. XVII, București, Editura „Academiei Române“, 2006;
- VOICULESCU Ioana Miruna *The Time of the Gypsies*, traducere (Michael Stewart), 1997 Cluj-Napoca, Editor „Institutul pentru Studiarea problemelor Minorității Naționale“, 2014;
- WOODCOCK, Shannon, „The Țigan Other as Catalyst for the Creation of Modern Romania,“ *Anuarul Centrului de Studii rome*, volumul I, București, Editura „Universității din București“, 2009;